

Жиноят процессида далилларни баҳолашда ички ишончнинг ўзига хос хусусияти

Бозоров Ёдгор Ашурович

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси

бошқарма катта прокурори

ARTICLE INFO.

Аннотация:

Қалит сўлари:

суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд, жиноят процесси, далиллар, баҳолаш, объектив, субъектив, билим, тажриба, ахлоқ, хорижий тажриба, ҳолис ва ички ишонч.

Мазкур мақолада Жиноят процессида далилларни баҳолашда ички ишончнинг ўзига хос хусусияти таҳлил қилинган. Энг муҳими ички ишонч суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суднинг муайян процессуал қарорлар қабул қилиш билан боғлиқ масалаларига урғу бериб ўтилган. Ушбу мақолада миллий ва хорижий қонунчилик билан бирга, олимларнинг фикрлари ҳам таҳлил қилинган.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Introduction

Далилларни баҳолаш тушунчаси суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суднинг ҳар бир далилнинг тегишлилиги, мақбуллиги ва ишончилигини ҳамда унинг предметга киритилган айрим ҳолатларни аниқлаш учун далил, жиноят ишида процессуал қарор қабул қилиш учун етарлилигини аниқлаш бўйича ақлий ёки мантиқий фаолиятини англатади. Ички ишонч далилларни баҳолашнинг муҳим элементи сифатида қаралади, бу ҳақиқатни аниқлаш принципи билан боғлиқдир.

Иш бўйича ҳақиқатни аниқлаш бўйича фақат Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига мувофиқ тўпланган, текширилган ва баҳоланган маълумотлар келгусида далил сифатида фойдаланиш мумкин.¹

Профессор В.Д. Арсенов, далилларни баҳолаш - бу “жиноят-процессуал исботлашнинг руҳидир”.² Далилларни баҳолаш эркинлиги принципи бир қатор элементларни ўз ичига олади, улардан бири баҳолаш субъектининг ички ишончидир. Иккинчиси, одатда, индивидуаллик, мустақиллик ва энг

¹ Жиноят процессуал ҳукуки. Дарслик. -Т.: ТДЮУ нашириёти. 2021. 22 б.

² Арсенов В.Д. Вопросы общей теории судебных доказательств в советском уголовном процессе. М., 1964. - 130 с.

муҳими, ахлоқий нуқтаи назарнинг тўғрилигини назарда тутадиган далилларнинг хусусиятларига муносабат сифатида тушунилади. Баҳолаш субъектининг ички ишончи бундай баҳолаш усулидан бошқа нарса эмас.

Жиноят жараёнининг исталган босқичида тақдим этилган маълумотларни тўғри, батафсил баҳолаш имконини берувчи ягона тамойиллар қўлланилади. Жиноят-процессуал кодекси далилларни баҳолаш субъектининг ички ишончига кўра баҳолашни назарда тутати, шу билан бирга кўриб чиқиладиган воқеанинг барча ҳолатларини тўлиқ, ҳар томонлама ва объектив кўриб чиқиш зарурлигини унутмаслик керак. Фақат қонунга эмас, балки виждонга ҳам амал қилинг - бу широк жиноят процессининг ҳар қандай босқичида далилларни текширишда асос бўлиши керак. Ички ишонч текшириладиган барча далилларнинг тенг аҳамиятлилигига асосланади, яъни далиллар базасини тўлиқ баҳолашда тақдим этилган далилларнинг бирортасига устунлик берилмаслиги керак.

“Ички ишонч” тушунчасининг мазмун-моҳияти шундаки, у субъектив-объектив категориядир:

- субъектив томон – муайян шахснинг билиш фаолиятининг соф индивидуал натижаси; жиноят процессуал билимлар жараёнида яратилган бевосита идеал образга эга бўлади, бу эса бундай фаолиятнинг билвосита хусусиятидан келиб чиқади;
- объектив томони – у доимо ишончли билимга асосланади, яъни бу билим субъектининг шахсий муносабати, истак ва иродасига боғлиқ эмас балки ҳуқуқий онг орқали шаклланиши лозим.

Далилларни баҳолаш натижаси субъектнинг шаклланган ички ишончи, яъни далилларнинг ишончлилиги ва ҳулосаларнинг тўғрилигига ишончдан бошқа нарса эмас. Жиноят-процессуал далилларнинг натижаларига нисбатан бундай ишончнинг йўқлиги далиллар базасида камчиликлар мавжудлигини ва шунинг учун жиноят иши материаллари бўйича далилларни тўплаш, тадқиқ қилиш ва текширишнинг дастлабки босқичига қайта тўплаш ва текшириш зарурлигини кўрсатади.

Ички ишонч - бу далилларни баҳолаш усули. Усул сифатида у далилларни баҳолашда қўлланилиши керак бўлган принциплар, қоидалар, техникалар, талабларнинг маълум бир тизимини назарда тутати.

Ички ишонч терговчи, суруштирувчи, прокурор ва судья томонидан жиноят ишининг объектив мавжуд ҳолатларини тўғри ва ҳар томонлама акс эттириши керак. Демак, ички ишонч объектив ҳақиқатнинг субъектив ифодаси бўлиб хизмат қилади, дейишимиз мумкин.

Жиноят ишининг қонуний, асосли ва адолатли ҳал этилиши учун далилларни баҳолашда қонун ва ҳуқуқий онгга амал қилиш зарур, шу муносабат билан ҳуқуқий онгни эркин баҳолаш мезони сифатида қонун билан белгиланган мезон сифатида қайтадан ўрганиш тақозо этмоқда.

Ички ишонч нафақат билим мавжудлигининг шакли, балки билиш жараёнини бошқарадиган ва ташкил этувчи ички иродавий турткидир. Ички ишонч одил судловнинг маънавий-психологик кафолати бўлиб, унинг жиноят жараёнининг тарбиявий ролини бажаришига ёрдам беради, чунки у процессуал қарорлар қабул қилиш ва амалий ҳаракатларни ўз виждони, ахлоқий ва одоб талабларга мувофиқ амалга оширишни белгилайди.

Шундай қилиб, ички ишонч суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суднинг муайян процессуал қарорлар қабул қилишда ўз ихтиёри учун психологик, мантиқий, маънавий асосдир. Судья асослантирилган қарор қабул қилишда ушбу тамойилга асосланиб, бундай қарорнинг қабул қилинишига нима сабаб бўлганлигини, далилларни кўриб чиқишда уни нимага ундаганлигини тушунтириши, шунингдек, маълумотларни бошқа шахсларга етказишга ҳаракат қилиши керак.

Далилларни баҳолаш виждон амри билан амалга оширилиши керак, яъни баҳолаш нафақат профессионал ҳуқуқий онгга, балки судьянинг азалий инсоний қадриятлар ва ҳақиқатлар, яхшилик ва ёмонлик, адолат ва одоб ҳақидаги ғоялар билан чамбарчас боғлиқ бўлган тамойилларига, ўз хатти-ҳаракатини назорат қилиш қобилятига, уни ҳар томонлама йўналтиришга асосланиши керак. Бошқача айтганда, судья далилларни баҳолаш асосида асослантирилган қарор қабул қилишда жамиятда мавжуд бўлган ахлоқий тамойилларга амал қилиши, судьянинг ҳар бир қадами, албатта, нафақат ахлоқ, балки қонунлар билан ҳам боғлиқ бўлиши керак. Кўриб чиқилаётган ҳар бир ишнинг натижаси, албатта, унга хотиржамлик, қулайлик ва қониқиш ва шу билан бирга ўзини ҳурмат қилиши керак.

References: